

КРАВЧУК О.В.

к.ю.н., заступник начальника центру – начальник відділу криміналістичної експертизи Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при УМВС України в Хмельницькій області

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРИЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ АБО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ТОВАРІВ, ЩО ПРОПАГУЮТЬ КУЛЬТ НАСИЛЬСТВА І ЖОРСТОКОСТІ

Проблема протидії злочинності проти моральності в Україні є актуальною. Гостро відчувається відсутність науково-практичних рекомендацій щодо виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень за ст. 300 «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості», а також відсутності окремої методики судово-експертного дослідження об'єктів продукції, яка містить ознаки пропаганди культу насильства та жорстокості.

За статистичними даними Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України у 2013 році працівниками Експертної служби МВС України за напрямком мистецтвознавчої експертизи виконано 1353 експертиз та досліджено – 433843 об'єктів; за напрямком психологічної експертизи виконано 29 експертиз та досліджено – 433843 об'єктів, ці показники свідчать про стабільно високу кількість проведення даних видів експертиз та можливість проведення психолого-мистецтвознавчої експертизи, що і актуалізує тему дослідження.

Нормативно-правове регулювання у даній сфері здійснюється Законами України «Про захист суспільної моралі», «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації», «Про рекламу», Кримінальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Хоча вищезазначені закони не у повній мірі узгоджені між собою та потребують удосконалення.

В умовах протидії вищезазначеному злочину в судово-експертній практиці ефективним визначається комплексний підхід до експертного дослідження речових доказів та інших інформативних джерел у кримінальному провадженні [8], так як висновок експерта належить до джерел доказів, однак не має наперед встановленої сили [2].

На думку В.Г. Гончаренко, експертні дослідження комплексного характеру набувають все більшого значення, що цілком зрозуміло, адже надійність висновків щодо взаємозв'язку об'єкта, який досліджується з позицій різних наук, якісно зростає [7, с. 3-7].

Комплексна експертиза на сьогоднішній день є необхідною у судово-слідчій та судово-експертній практиці, хоча її кримінально-процесуальний статус спеціально не визначений. На нашу думку дану обставину варто віднести до серйозних прогалин діючого кримінально-процесуального законодавства. У чинному законодавстві комплексна судова експертиза передбачена лише «Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень»[5] та Цивільним процесуальним кодексом України [3].

У спеціальній літературі комплексним судовим експертизам приділялось чимало уваги. Це питання досліджувалось такими науковцями як Т.В. Аверьяновою, Р.С. Белкіним, А.І. Вінбергом, В.Г. Гончаренко, Ю.Г. Коруховою, Н.І. Клименко, Н.П. Майліс, А.А. Макаряна, Н.Т. Малаховською, О.М. Моїсєєвим, О.Р. Россинською, Т.Е. Суховою, Е.Б. Сімаковою-Єфремян, О.Р. Шляховим.

Водночас питання про необхідність призначення комплексної психолого-мистецтвознавчої експертизи під час розслідування ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості залишилися поза межами ґрунтового дослідження.

У теорії судової експертизи є лише згадки про можливість проведення комплексної експертизи, а конкретних рекомендацій для її проведення немає, що і актуалізує дану проблематику. Особливо гостро це стосується нових видів судових експертиз, які взаємопов'язані об'єктами дослідження.

Експертиза, яка проводиться групою експертів називається *комплексною (багатопредметною)* (дослідження проводять експерти різних спеціальностей, наприклад, експерт за напрямком психологічних експертиз та експерт-мистецтвознавець) [7, с. 58].

Комплексна експертиза – це експертиза матеріальних об'єктів, явищ, процесів, дослідження яких вимагає залучення експертів – представників різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань. Тобто, якщо для з'ясування кола питань, що виносяться на експертизу, потрібні спеціальні знання різних фахівців, то така експертиза є комплексною. Загальний висновок роблять експерти, компетентні в оцінці отриманих результатів і формулюванні єдиного висновку [5].

У висновку експертів зазначається, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він встановив і яких висновків дійшов. Кожен експерт підписує ту частину висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї відповідальність.

У проекті Закону України «Про судово-експертну діяльність» передбачено, що експертами можуть виконуватись первинні, додаткові, повторні, комісійні та комплексні судові експертизи [9].

Комплексна експертиза проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань.

У випадках, коли в справі щодо одного й того ж предмета проведено декілька експертиз, у тому числі комплексну, комісійну, додаткову чи повторну, суд повинен дати оцінку кожному висновку з точки зору всебічності, повноти й об'єктивності експертного дослідження. Такій оцінці підлягають також окремі висновки експертів – членів комісійної чи комплексної експертизи, які не підписали спільний висновок [4].

Досить часто на практиці для вирішення питань одного блоку необхідно вирішити окремі питання іншого блоку, навіть якщо вони не поставлені перед експертом. Тому ми погоджуємось з думкою В.Г. Гончаренко, що експертне дослідження має багаторівневий, досить часто комплексний характер і потребує залучення до експертної комісії експертів інших спеціальностей [7, с. 382].

Одним із завдань мистецтвознавчої експертизи є визначення відповідності продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі щодо встановлення ознак насильства та жорстокості. До числа об'єктів мистецтвознавчої експертизи також належать друкована фотопродукція та аудіовізуальні записи.

Експерт за напрямком мистецтвознавчої експертизи одноособово не може давати відповідь на запитання щодо об'єктів, які містять культ насильства та жорстокості, в зв'язку з відсутністю чітких критеріїв пропаганди культу насильства та жорстокості в законодавстві України «Про захист суспільної моралі» [1] та відсутністю науково обґрунтованої методики проведення дослідження. Крім цього, для проведення такого виду дослідження необхідні знання в галузі психології.

Виходячи із вищевикладеного, є необхідним зазначити наступне, що, досліджуючи об'єкти та формулюючи висновки, здійснюється комплекс з пошуку визначення психолого-мистецтвознавчої оцінки для надання певного висновку.

У комплексній психолого-мистецтвознавчій експертизі мають місце деякі робочі ускладнення, такі як: визначення провідної установи до якої призначається та на базі якої проводиться експертиза та реєстрація матеріалів в структурних експертних підрозділах, якщо такі проводяться в різних установах; відповідне відображення у статистичній звітності за напрямками; та виставлені рахунків за проведення експертиз.

Виходячи із експертної практики та сучасної методичної бази, а точніше її відсутності, вважаємо за доцільне у кримінальних провадженнях за ст. 300 КК України «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості», слідчими призначити комплексну психолого-мистецтвознавчу експертизу, яка без сумніву дасть чіткі відповіді на запитання відносно об'єктів наданих на експертизу, що містять твори з ознаками насильства та жорстокості.

Отже, на основі вищевикладеного, вважаємо за доцільне розробити відповідні методичні рекомендації, які після обговорення й ухвалення, можуть слугувати основою для практичного виконання комплексних психолого-мистецтвознавчих експертиз та стати основою для створення спеціалізованої психолого-мистецтвознавчої методики проведення експертиз.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про захист суспільної моралі” від 20 жовтня 2003 року № 1296 // Урядовий кур'єр – 26.12.2003 – № 245.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України: за станом законодавства на 19 травня 2012 р. – офіційне видання «Голос України» від 19.05.2012 № 90.
3. Цивільний процесуальний кодекс України 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
4. Постанова пленуму Верховного суду України № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30.05.97.

5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Затв. наказом Міністерства юстиції України 08.01.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

6. Гончаренко В.И. Гносеологические и процессуальные вопросы комплексных исследований в свете теории судебных доказательств / В.И.Гончаренко // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1987. – Вып.35. – С. 3-7.

7. Гончаренко В.Г. Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб. / В.Г. Гончаренко. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 400 с.

8. Сімакова-Єфремян Е.Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної слідової взаємодії об'єктів: монографія / Е.Б. Сімакова-Єфремян. – Х.: ВКФ «Грифон», 2004. – 176 с.

9. Повідомлення про оприлюднення Закону України «Про судово-експертну діяльність» <http://www.minjust.gov.ua/43603>.